

- Viden i fællesskab

2015

At se hele mennesket -et pædagogisk og psykiatrisk samarbejde

Det pædagogiske personale kender de borgere, som de arbejder med, mens det lægefaglige personale kender sygdomssymptomerne. Hvad sker der, hvis man forener den viden, de to tilgange repræsenterer? Vivi Storm Skou, boenhedsleder, og Troels G. Bruun, Ph.D. psykiatrisk speciallæge og konsulent i Landsbyen Sølund, har ikke kun tænkt over det. De har også handlet, og vil gerne dele ud af deres viden og erfaring.

Af Boenhedsleder Vivi Storm Skou og, Ph.D. psykiatrisk speciallæge Troels Gram Bruun, konsulent i Landsbyen Sølund.

For Troels og Vivi begyndte det med nogle diskussioner, som tog udgangspunkt i hver deres faglighed: den psykiatriske/somatiske og den pædagogiske/psykologiske. De blev dog hurtigt enige om, at de ville arbejde sammen i et forsøg på at forstå den andens tilgang. Ikke for deres egen skyld, men for at hjælpe den enkelte borger. Som Troels udtrykker det, "Problemet er i sin enkelthed, at det pædagogiske personale kender borgerne, og vi som læger kender sygdomssymptomerne, og hvis vi ikke forener den viden, får vi ikke hjulpet dem med de fysiske eller psykiske problemer de har". Vivi supplerer: "Det handler om, hvordan vi i boenhederne kan skabe et hjem for borgerne, hvor de bliver set og hjulpet, som de hele mennesker de er. Således at vi tager ansvar for borgerens hele liv og søger den eksperthjælp, der skal til for at hjælpe borgeren. Hvordan klæder vi psykiateren på til at tage sig af det, han skal tage sig af? Hvordan bliver vi klædt på til at hjælpe borgeren med psykiatriske reaktioner? Hvilken viden, hvilke redskaber og hvilken type samarbejde skal der til for at borgerne får den bedst mulige hjælp?".

Efteruddannelse i pædagogik og psykiatri

ViSS.dk udbyder efteruddannelse i "Pædagogik og psykiatri" ved Troels og Vivi, hvor de videregiver deres viden, og bl.a. gør opmærksom på den komplekse stillingtagen det er at skulle hjælpe og træffe beslutninger for et andet menneske. Handicapkonventionen og serviceloven giver borgerne ret til at vælge en individuel og nuanceret

hjælp på lige fod med alle andre borgere. Det kan være vanskeligt at tolke, hvilken hjælp den enkelte borger ville vælge, hvis de selv kunne?

Der tages afsæt i et oplæg om menneskesyn/værdier og holdninger, da det er vigtigt for pædagoger at være opmærksomme på, at det kan være op til personalet, om beboernes liv lykkes eller ej. Derfor er det af stor betydning, at pædagogerne ser og forstår deres ansvar i forhold til at se, hvilken udvikling eller behandling beboerne har behov for. Ud fra tesen om at hjælpe hele mennesket – ikke blot diagnosen, skal pædagogen kunne adskille egne behov fra beboerens behov og være opmærksom på, at der findes mange forskellige holdninger, referencerammer og værdier som repræsenteres ved eksempelvis pædagogen, lægen, psykiateren, neurologen og kunstterapeuten. Det, de hver især siger, er ikke nødvendigvis sandheden for den beboer, pædagogen hjælper.

For Vivi er det vigtigt, at man som pædagog er bevidst om beboernes livshistorie. "Når pædagogen får indsigt i beboerens oprindelige og nære historie/sammenhænge, indser pædagogen, hvordan disse oplevelser har forfulgt beboeren gennem årene. Hermed indtræder et nyt moment af bevidsthed og muligheden for en livgivende og bevidst identifikationsproces opstår", reflekterer Vivi ved hjælp af Sverker Belins ord.

Ifølge Troels har borgere med psykisk udviklingshæmning tre gange så stor psykiatrisk sygdomshyppighed som gennemsnitsborgeren. ”Op mod halvdelen af de mennesker med udviklingshæmning, der bor på døgndækkede boformer, har en eller flere psykiatriske vanskeligheder. Det er derfor en kilde til forundring, da jeg fandt ud af, at det pædagogiske personale ikke modtager systematiske undervisningstilbud om psykiatri som et led i deres uddannelse”, fortæller Troels, som derfor meget gerne vil bidrage til et højere vidensniveau.

Psykiatriundervisningen tager på efteruddannelsen afsæt i psykiatrihistorien. Her er det diagnosesystemerne, der er i centrum, hvorved kursisterne får et fundament for at forstå psykiatriens verden i dag. Undervisningen koncentrerer sig herefter om psykiatriske diagnoser som fx psykoser og medicinske præparater, underbygget af forklaringer af vigtigheden af at være opmærksom på somatiske symptomer.

Psykoser er en generel betegnelse for de mere sjældne psykiske tilstande, hvor man som et led i sindslidelsen har et tab af realitetssansning som fx vrangforestillinger eller hallucinationer og måske ledsagende ændringer i kropsligt og psykisk tempo, ændret personlighedsmæssig fremtræden og adfærd, eventuelt angst, og samtidig mangler den syge borger oftest en sygdomserkendelse. Antipsykotika/ neuroleptika er den medicin, der vil blive brugt ofte i første omgang. De nyere stoffer har generelt en mindre tendens til bivirkninger. For nogle af stofferne er der dog en betydelig risiko for vægtøgning, som et markant problem. Behandlingen af de psykotiske lidelser og vurderingen af eventuelle bivirkninger er åbenlyst en specialisopgave, specielt når vi taler om mennesker med udviklingshæmning eller andre sårbare befolkningsgrupper.

Pædagogiske vs. psykiatrisk tolkning

Den pædagogiske og psykiatriske tolkning af borgerens tilstand er vigtig. Sløvende medicin, urinvejsinfektion, smerter af forskellig slags og/eller forstoppelse, kan hos sårbare mennesker udløse en forvirringstilstand, som aldeles ligner en psykose, med bevidsthedsuklarhed, hallucinationer, mistolkninger, vredagtighed, hurtige skift imellem apati og bevægelser, forstyrret nattesøvn, og varierende symptomer ses over døgnet. Man skal her søge årsagen til lidelsen og fx behandle urinvejsinfektionen, psykiatrisk medicinering vil kun forværre tilstanden og unødigt forlænge den pinefulde vildelse. Her vil pædagogisk støtte, herunder plejemæssige tiltag, være det mest effektive til at lindre den stressfyldte angsttilstand, som lidelsen hensætter den syge borger i. Det er derfor vigtigt, at de pædagogiske medarbejdere via undervisningen får viden herom, da de ellers risikerer at mistolke borgerens tilstand.

Troels og Vivi arbejder ud fra grundlæggende værdier om, at alle mennesker har brug for kærlighed, at måden, vi er sammen på i relationen, er af afgørende betydning. Men Troels og Vivi er ikke altid enige om behandlingsmetoden, eksempelvis var der en beboer, der udtrykte, at han fik hjælp af en engel. Troels overvejede psykotiske træk, mens Vivi tror på engle.

Landsbyen Sølund

Både Vivi og Troels er ansat i Landsbyen Sølund, som ligger ved skoven og søerne, smukt placeret i hjertet af Skanderborg. Stedet er kendt af mange på grund af ”Sølund festivalen”, som til sommer kan fejre sit 30s jubilæum og Danmarks Smukkeste Festival sidst på sommeren.

Troels og Vivi har i hhv. syv og tolv år arbejdet med mennesker med komplekse psykiske og/eller fysiske vanskeligheder. Landsbyen Sølund er en meget storboform for godt 232 beboere, som opleves sammenhængende og dynamisk trods sin størrelse. Dette både i kraft af den placeringsmæssige tæthed, men også i kraft af fælles traditioner og et meget engageret personale.

Størrelsen af boformen muliggør mange ting som fx tilbud om intern undervisning, udbud af konferencer, eget videnscenter Skanderborg Sølund (ViSS.dk), samt verdens største Snoezelhus, Guldhornet, som er et sanses-stimulationshus.

Mange mennesker med udviklingshæmning har psykiatriske fænomener eller symptomer sideløbende med deres udviklingshæmning¹. ”Det ikke at kunne klare fornødenheder, kommunikation og mobilitet og måske vedvarende have behov for pædagogisk støtte, herunder pleje, er i høj grad stressende, og efterlader mennesker sårbare for at udvikle psykiatriske fænomener og reaktioner. Det ikke at kunne meddele sig om helt banale ting, angst for fx tandlæger eller ondt i maven, hovedpine, smerter fra bevægeapparatet, voks i ørerne eller bare ændringer i miljøet. At være så afhængig af andre mennesker kan stresser beboerne til at frembyde endog meget betydelige adfærdsforstyrrelser. Disse kan måske akut kalde på beroligende medicin, men kalder i allerhøjeste grad også på en udredning af de mange mulige årsager. Jo flere komplekse vanskeligheder, jo større sandsynlighed for psykisk sygdom og jo større vanskeligheder har vi desværre, som læger, ved at stille præcise både fysiske og psykiatriske diagnoser, der jo er en forudsætning for optimal målrettet behandling”, fortæller Troels.

En Gentle tilgang

Det er vigtigt, at man over for mennesker med psykiatriske symptomer i relationen forholder sig svarende til en low-expressed emotion model jf. nedenfor. I Landsbyen Sølund tages der udgangspunkt i ”Gentle Teaching”, som er en samlet filosofi for tilgangen til og relationen med mennesker med udviklingshæmning, og dybest set også for relationen til hinanden som medarbejdere. Bevidstheden om ens eget engagement og relation

¹ Debatten; LEV, april 2010; s. 33-35. At registrere eller ej. Overlæge Kurt Sørensen. Risskov.

spiller således også en meget vigtig rolle for vores måde at handle og reagere på.

Vivi uddyber, ”I filosofien Gentle Teaching er den væsentligste værdi kærlighed. Eric Fromm skriver ”kærlighed er ikke først og fremmest forholdet til en bestemt person. Det er en holdning, en indstilling, der er afgørende for et menneskes forhold til tilværelsen som sådan”. Forudsætningen for, at borgeren kan holde af andre samt være en del af et fællesskab, er, at han/hun føler sig sikker og tryk ved pædagogen, og at borgeren føler sig betingelsesløst ønsket og elsket. Fokus i det pædagogiske arbejde er på følelsen bag borgerens reaktioner – fx hvad er det for en følelse, der får Per til at reagere voldsomt? Pædagogerne anviser Per, hvad han kan/skal i stedet for at afvise. Dette relationsarbejde kræver en høj grad af professionalisme. I det tværfaglige arbejde skal der være viden om relationspædagogik, udviklingspsykologi, livshistorie, neuropædagogik, specifik viden i forhold til funktionshæmninger og handicaps, psykiatri, omsorg vs. omsorgssvigt, magt vs. afmagt samt en høj grad af refleksion for, at pædagogerne kan bevare empatien.

Low expressed emotion

- Acceptere, at de psykotiske forestillinger er virkelige for borgeren
- Respekt for borgerens behov for at være alene
- Accept af lav funktionsevne
- Tålmodighed (bedring kan vare år)
- Accept af behov for støtte og omsorg
- Fleksibel holdning
- Engagement uden overinvolvering
- God evne til at lytte
- God problemløser

Figur 1: Expressed Emotion and Psychiatric Relapse: A Meta-analysis Af Ronald L. Butzlaff, AM; Jill M. Hooley, DPhil, *JAMA Psychiatry formerly Arch Gen Psychiatry., Arch Gen Psychiatry.* 1998;55(6):547-552. doi:10.1001/archpsyc.55.6.547.

Der har igennem årene været lavet mange undersøgelser af, hvordan high-expressed/ low-expressed emotion tilgang påvirker folk med psykiatriske lidelser. Stresses man af en high-expressed emotion tilgang bliver konflikter trappet op, medicinforbruget stiger, man får flere og længerevarende indlæggelser, uanset hvilket land og hvilken gruppe psykiatriske lidelser man undersøger.

Vivi og Troels udtrykker, at når pædagogerne arbejder ud fra en helhedsorienterede filosofi, så falder antallet af magtanvendelser og forbrug af medicin. Det er Vivi og Troels indtryk, at man rundt omkring er meget opmærksomme på denne problematik, selvom man måske ikke decideret sætter ord på den metode, man har i tilgangen for at sikre optimal relation, til de meget sårbare medborgere, man søger at hjælpe i dagligdagen.

Infoboks om Vivi og Troels

Troels' ansættelse som psykiatrisk konsulent udsprang af, at der længe på Sølund havde været et ønske om at få integreret den psykiatriske bistand, som tidligere var ydet centralt via Amtspsykiatrien, senere Region Midt's psykiatri i Århus og den daværende Oligofreni klinik i Risskov.

Vivi er på 12.år boenhedsleder i Landsbyen Sølund. Udover jobbet som boenhedsleder er hun underviser, spædbarnsterapeut, Gentle Teaching mentor samt aktivt medlem af Gentle Teaching netværket, og underviser både eksternt og internt.

Infoboks om Landsbyen Sølund

Borgerne i Landsbyen Sølund er mennesker med varigt nedsat funktionsevne, som er flyttet ind fra hele landet. De har komplekse vanskeligheder, og den overvejende del bruger ikke et funktionelt sprog. Mange har tilmed også mange kropslige sygdomme, både kroniske og akutte, og her varetages behandlingen af en fast huslæge. Samtidig har boformen døgnvagt med sygeplejersker og fastansatte fysioterapeuter og tandlægeklinik.

Infoboks om efteruddannelsen i pædagogik og psykiatri

Hvis du vil vide mere om efteruddannelsen i pædagogik og psykiatri, så kan du orientere dig på hjemmesiden www.viss.dk. Klik på specialområdet > efteruddannelse.